

Моделювання правового поля формування соціально відповідальної поведінки фармацевтичних фахівців

Н. О. Ткаченко¹, Б. П. Громовик²

¹Запорізький державний медичний університет, Україна, ²Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

Фундаментальний принцип соціальної відповідальності (СВ) – дотримання правових і законодавчих норм діяльності підприємства. Результати аналізу даних наукової літератури відзначають недостатню фундаментальність досліджень нормативно-правового забезпечення процесу формування соціально відповідальної поведінки фармацевтичних фахівців (СВП ФФ).

Мета роботи – моделювання правового поля та визначення повноти й змістовності чинної нормативно-правової бази (НПБ) щодо формування системи СВП ФФ протягом усього життєвого циклу професійного розвитку.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження стали національні та міжнародні нормативно-правові акти (НПА), які регламентують СВ, діяльність фармацевтичних організацій (ФО) та отримання фармацевтичної освіти. Під час роботи використали методи інформаційного пошуку, систематизації, контент-аналізу, порівняння та узагальнення. Під час дослідження узагальнена НПБ, котра за різними аспектами формує СВП ФФ упродовж всього життєвого циклу професійного розвитку, та сформована модель правового поля цього процесу. Виконали контент-аналіз зазначеної НПБ в аспекті відповідальності ФО та ФФ з окресленням проблемних питань правового характеру в контексті СВ. У статті приділено увагу базовому рівню правового поля, в рамках якого формуються загальні принципи суспільних відносин в усіх сферах економіки.

Висновки. Створено модель правового поля формування системи СВП ФФ протягом усього життєвого професійного циклу, котра є складною, багаторівневою системою, НПБ у моделі розподілено за двома критеріями (ієрархічним і регулюванням відносин у системі СВП ФФ) і включає 27 основних НПА. Визначено проблеми у правовому полі базового рівня формування СВП ФФ: нечіткість понятійно-категоріального апарату соціальних стандартів і гарантій; суперечливість між НПА; несприятливі умови для малого підприємництва, що створені Податковим кодексом України; нехтування правовими нормами, визначення пріоритетом винятково отримання прибутку, ігнорування ФО та ФФ морально-етичних принципів; неналежний рівень політико-правової культури в суспільстві; несприйняття принципу верховенства права політичною елітою та тлумачення нею правових норм на свою користь; пасивна поведінка громадських організацій фармацевтичного спрямування; слабкий контроль державних органів за дотриманням норм чинного законодавства. Все зазначене зумовлює труднощі щодо ефективної реалізації СВ.

Моделирование правового поля формирования социально ответственного поведения специалистов фармации

Н. А. Ткаченко, Б. П. Громовик

Фундаментальным принципом социальной ответственности (СО) является соблюдение правовых и законодательных норм деятельности предприятия. Результаты анализа данных научной литературы свидетельствуют о недостаточной фундаментальности исследованной нормативно-правовой обеспеченности процесса формирования социально ответственного поведения специалистов фармации (СОП СФ).

Цель работы – моделирование правового поля и определение полноты и содержательности действующей нормативно-правовой базы (НПБ) по формированию системы СОП СФ на протяжении всего жизненного цикла профессионального развития.

Материалы и методы. Материалами исследования послужили национальные и международные нормативно-правовые акты (НПА), регламентирующие СО, деятельность фармацевтических организаций (ФО) и получение фармацевтического образования. В ходе работы использованы методы информационного поиска, систематизации, контент-анализа, сравнения и обобщения. В ходе исследования обобщена НПБ, которая по различным аспектам формирует СОП СФ в течение всего жизненного цикла профессионального развития, и сформирована модель правового поля данного процесса. Осуществлен контент-анализ указанной НПБ в аспекте ответственности ФО и СФ с описанием проблемных вопросов правового характера в контексте СО. В данной статье внимание уделяется базовому уровню правового поля, в рамках которого формируются общие принципы общественных отношений во всех сферах экономики.

Выводы. Создана модель правового поля формирования системы СОП СФ в течение всего жизненного профессионального цикла, которая является сложной, многоуровневой системой, НПБ в модели распределена по двум критериям (иерархическо-

ВІДОМОСТІ ПРО СТАТТЮ

<http://pharmed.zsmu.edu.ua/article/view/123729>

УДК: 615.15 : 316.3 : 34] – 025.13
DOI: 10.14739/2409-2932.2018.1.123729

Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. – 2018. – Т. 11, № 1(26). – С. 104–111

Ключові слова: соціальна відповідальність, фармацевтичний фахівець, фармацевтична організація, фармацевтична діяльність, нормативно-правові акти, нормативно-правова база.

E-mail: tkachenkonat2@gmail.com, hromovyk@gmail.com

Надійшла до редакції: 12.12.2017 // Після доопрацювання: 28.12.2017 // Прийнято до друку: 09.01.2018

му и регулирования отношений в системе СОП СФ) и включает 27 основных НПА. Определены проблемы в правовом поле базового уровня формирования СОП СФ: нечеткость понятийно-категориального аппарата социальных стандартов и гарантий; противоречивость между НПА; неблагоприятные условия для малого предпринимательства, созданные Налоговым кодексом Украины; пренебрежение правовыми нормами, определение приоритетом исключительно получение прибыли, игнорирование ФО и СФ морально-этических принципов; ненадлежащий уровень политико-правовой культуры в обществе; неприятие принципа верховенства права политической элитой и толкование правовых норм в свою пользу; пассивное поведение общественных организаций фармацевтического направления; слабый контроль государственных органов за соблюдением норм действующего законодательства. Все указанное обуславливает трудности в эффективной реализации СО.

Ключевые слова: социальная ответственность, специалист фармации, фармацевтическая организация, фармацевтическая деятельность, нормативно-правовые акты, нормативно-правовая база.

Актуальные вопросы фармацевтической и медицинской науки и практики. – 2018. – Т. 11, № 1(26). – С. 104–111

Modeling the legal field of formation of socially responsible conduct among pharmacy specialists

N. O. Tkachenko, B. P. Hromovyk

Observation of legal and legislative standards of the company activities is the fundamental principle of social responsibility (SR). The results of the literature analysis show the lack of fundamental research of regulatory and legal support of formation of socially responsible conduct of pharmacists (SRCPh).

Aim: modeling the legal framework and determining the completeness and content of the current regulatory and legal framework on formation of a system of SRCPh throughout the professional lifespan development.

Materials and methods. The materials of the study were national and international regulatory legal acts, regulating SR, the activities of pharmaceutical organizations (PhO) and getting a pharmaceutical education. During the work, such methods as searching information, systematization, content analysis, comparison and generalization were used. During the investigation, we summarized the legal framework that in various aspects forms the socially responsible conduct of the pharmacists throughout the lifespan professional development; and a model of the legal field of this process was formed. A content analysis of this regulatory framework in aspect of responsibility of the PhO and pharmacists with a description of the problem legal questions in the context of SR was carried out. In this article, attention is paid to the basic level of the legal field, within which general principles of social relations are formed in all spheres of the economy.

Conclusions. We have formed a model of the legal field formation of a SRCPh system throughout the professional lifespan development. The model is a complex, multilevel system. The regulatory framework in the model is distributed according to two criteria (hierarchical and regulating relations in the system of socially responsible conduct of the pharmacists) and includes 27 basic normative legal acts. We have identified problems in the legal field of the basic level of SRCPh formation: the indistinctness of the conceptual-categorical apparatus of social standards and guarantees; contradiction between normative legal acts; unfavorable conditions for small business, created by the Tax Code of Ukraine; the neglect of legal norms, the determination of a priority exclusively by receiving a profit, ignoring the PhO and pharmacists moral and ethical principles; inadequate level of political and legal culture in the society; the rejection of the law rule by the political elite and the interpretation of legal norms in their favor; passive behavior of public organizations in the pharmaceutical sector; weak control of the public authorities compliance with standards of current legislature. All specified problems stipulate difficulties in the effective SR implementation.

Key words: social responsibility, pharmacists, pharmaceutical societies, pharmacy law.

Current issues in pharmacy and medicine: science and practice 2018; 11 (1), 104–111

Соціальна відповідальність (СВ) – це відповідальність організації за вплив її рішень на суспільство й довкілля шляхом прозорої та етичної поведінки, що сприяє сталому розвитку, зокрема здоров'ю та добробуту суспільства, відповідає чинному законодавству й міжнародним нормам та інтегрована в діяльність організації, практикується в її відносинах [1]. Фундаментальним принципом СВ є дотримання організацією нормативно-правових норм у своїй діяльності, що не виключають активні дії організації за межами відзначених норм і прийняття на себе додаткових і добровільних (не встановлених законодавством) зобов'язань перед суспільством [2].

Питання СВ фармацевтичних організацій (ФО) є предметом дослідження таких вчених, як О. В. Посилкіна, Ю. С. Братішко, А. А. Котвіцька, А. С. Немченко [3–6] та інших. Зокрема, запропонована модель формування соціально відповідальної поведінки (СВП) фармацевтичних фахівців (ФФ), де джерелами формування та розвитку СВ

є держава, суб'єкти фармацевтичного підприємництва (ФП), фармацевтичної освіти та науки, громадські організації (ГО) фармацевтичного спрямування, власне ФФ, а засобами – міжнародне й національне законодавство щодо професійної діяльності. Окрім цього, здійснили концептуальний аналіз фундаментального рівня СВ з інтегруванням у теоретичну площину ФП, а також шляхом моделювання визначили, що формування СВ ФФ відбувається протягом усього професійного його життя [7].

Однак результати аналізу даних фахової літератури показали недостатню фундаментальність досліджень нормативно-правового забезпечення процесу формування СВП ФФ як у процесі отримання професійної освіти, так і у практичній діяльності.

Мета роботи

Моделювання правового поля та визначення повноти й змістовності чинної нормативно-правової бази (НПБ)

щодо формування системи СВП ФФ протягом усього життєвого циклу професійного розвитку.

Матеріали і методи дослідження

Матеріалами дослідження стали національні та міжнародні нормативно-правові акти (НПА), що регламентують СВ, діяльність ФО та отримання фармацевтичної освіти. Під час роботи використано методи інформаційного пошуку, систематизації, контент-аналізу, порівняння та узагальнення.

На першому етапі дослідження узагальнено НПБ, що за різними аспектами формує СВП ФФ протягом усього життєвого циклу професійного розвитку, та сформовано модель правового поля цього процесу (рис. 1). Основні НПА розподілено за двома критеріями:

1) за ієрархічним принципом – на чотири групи:

- закони та кодекси України;
- міжнародні стандарти (МС);
- постанови КМ України;
- накази МОЗ України;

2) за регулюванням відносин у системі СВП ФФ – на три групи:

– базові: встановлюють загальні правила суспільних відносин у господарській діяльності та є базою формування СВ у всіх галузях економіки, зокрема у ФО;

– освітні: розвивають систему неперервної фармацевтичної освіти (НФО), регулюють процеси формування професійних компетенцій;

– спеціальні: регулюють власне різні аспекти фармацевтичної діяльності (ФД) і суспільні відносини ФО та ФФ.

На другому етапі дослідження здійснили контент-аналіз зазначеної НПБ в аспекті відповідальності ФО та ФФ з окресленням проблемних питань правового характеру в контексті СВ.

У цій статті приділили увагу базовому рівню правового поля, в рамках якого формуються загальні принципи суспільних відносин в усіх галузях економіки.

Насамперед, це – Конституція України [8], де в статті (ст.) 1 закріплений статус суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, що свідчить про пріоритетність соціальної складової в усіх соціальних відносинах. Відповідно до ст. 23, кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, зокрема професійний, і має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Держава:

– створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб, а також право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (ст. 43);

– гарантує право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44), відпочинок (ст. 45) і соціальний захист (ст. 46).

Наведене свідчить, що на конституційному рівні визначені концептуальні засади реалізації людиною цілого спектра своїх прав і свобод, зокрема під час реалізації одного з базових прав кожної особистості – права на працю. Водночас належне використання правових механізмів реалізації названих прав дає змогу підвищити ефективність виконання усіма учасниками відзначених правовідносин своїх професійних трудових обов'язків.

По-друге, базовими є НПА, котрі закладають фундамент СВ у господарських і трудових відносинах, як-от:

1. Господарський кодекс України (ГКУ), що визначає сукупність суспільних відносин у процесі організації, здійснення системної та професійної господарської діяльності [9]. Він сприяє гармонізації відзначеної економічної системи з системою охорони здоров'я, встановлює особливий порядок легітимації суб'єктів ФП (реєстрація та ліцензування), особливий порядок уведення в товарообіг лікарських засобів (ЛЗ) (реєстрація, стандартизація та сертифікація). Стаття 69 ГКУ визначає порядок здійснення підприємством соціальної діяльності. Безумовно, вказаний порядок поширюється і на ФП.

Однак нині ми є свідками ситуації, коли внаслідок різних чинників (нехтування правовими нормами, визначення пріоритетом виключно отримання прибутку, ігнорування морально-етичних принципів тощо) дійсно відповідально до своєї соціальної функції ставляться одиниці з великої кількості суб'єктів фармацевтичних правовідносин: заклади вищої освіти, поодинокі виробники й гуртові ФО, окремі аптечні мережі.

Відповідно до пункту (п.) 2 ст. 69 ГКУ, підприємство забезпечує підготовку кваліфікованих робітників і спеціалістів, їхнє економічне та професійне навчання як у власних, так і в інших навчальних закладах за відповідними угодами. Воно має надавати пільги своїм працівникам, які навчаються без відриву від виробництва. Але сьогодні професійне навчання, підвищення кваліфікації, спеціалізація ФФ відбувається в 90 % за кошти здобувачів освіти, а ФО самоусунулись у цьому питанні.

2. Податковий кодекс України [10], який підпунктом 166.3.2 ст. 166 передбачає податкову знижку за наслідками звітного податкового року за фактично передані платником податку кошти або майно у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, які на дату перерахування (передачі) таких коштів і майна відповідали умовам, що визначені п. 133.4 ст. 133 цього Кодексу. Однак Податковим кодексом створені несприятливі умови для ведення малого підприємництва, що реалізує більшість ФО.

3. Кодекс законів про працю України [11], який акцентує увагу на напрямках реалізації соціальної відповідальності у трудових відносинах через встановлення високого рівня умов праці та всемірну охорону трудових прав працівників (ст. 1). Нормами цього Кодексу встановлено два види юридичної відповідальності працівників: дисциплінарну й матеріальну. Водночас здебільшого порушення прав ФФ пов'язані безпосередньо з законодавчо встановленими правами на відпочинок, тривалістю

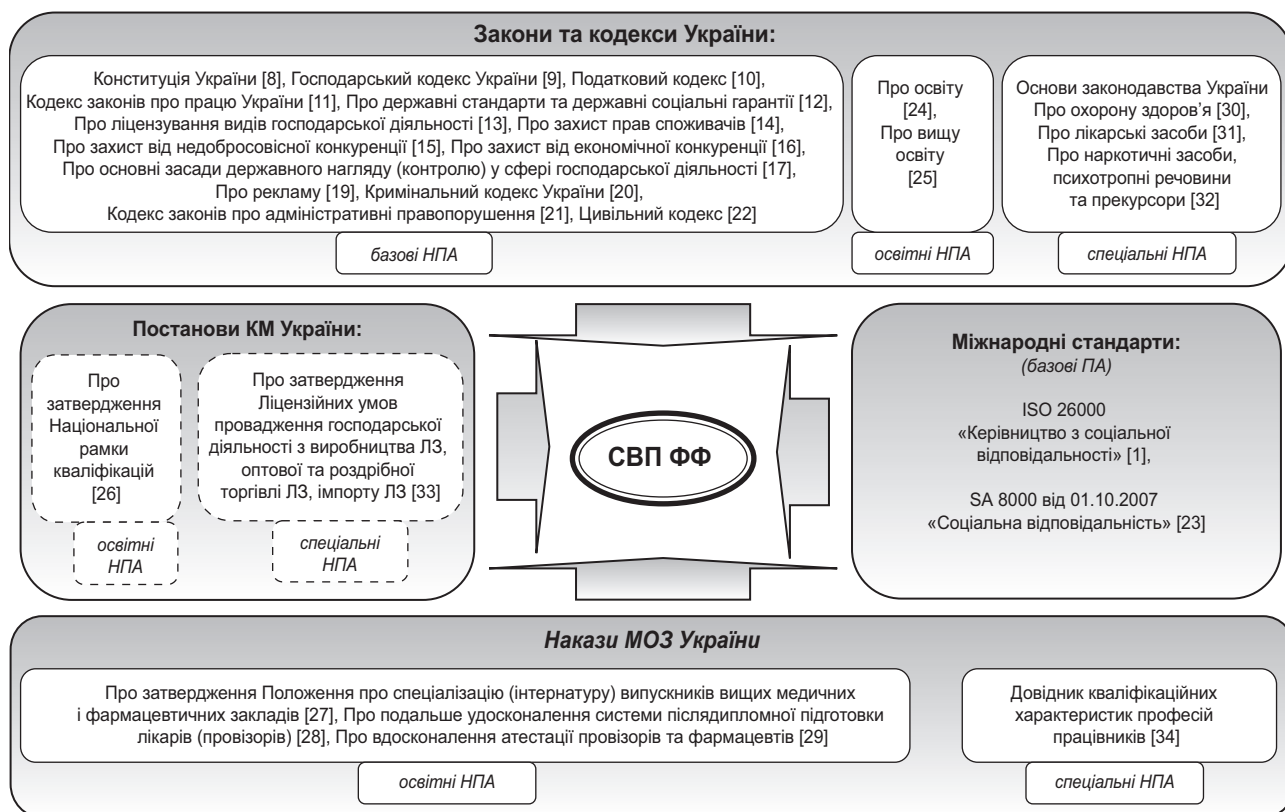

Рис. 1. Модель правового поля формування системи соціально відповідальної поведінки фармацевтичних фахівців. Закони та кодекси України (джерело: власна розробка).

робочого часу, щорічними оплачуваними відпустками, здоровими та безпечними умовами праці тощо.

4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [12], який визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, що спрямовані на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій. Згідно зі ст. 6 Закону, базовим державним стандартом є прожитковий мінімум, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Але понятійно-категоріальний апарат соціальних стандартів і гарантій у Законі не є чітким і не відбиває сутності цих понять. Можна сказати, що нині в Україні відсутня якісна система державних соціальних стандартів і гарантій та, як наслідок, натеper вони не є доволі ефективними для економічного та соціального розвитку країни.

5. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», що регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік таких видів, які підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок цього ліцензування, нагляд, контроль і відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування [13]. Відповідно до ст. 7, ліцензуванню підлягає виробництво ЛЗ, гуртова та роздрібно торгівля ЛЗ, імпорту ЛЗ (крім активних фар-

мацевтичних інгредієнтів); культивування рослин, котрі включені до таблиці I Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що затверджений КМ України, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного Переліку. Крім того, Законом запроваджується ідеологія тісної взаємодії між державними органами та ГО й об'єднаннями підприємців шляхом призначення з представників громадськості, науковців, суб'єктів господарювання або їх об'єднань першого заступника голови Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування, що може слугувати засобом забезпечення прозорості сфери ліцензування.

6. Закон України «Про захист прав споживачів» [14], що регулює відносини між споживачами товарів, робіт, послуг і виробниками, продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їхнього захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів.

7. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [15] спрямований на встановлення, розвиток, забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції під час здійснення господарської діяльності в умовах ринкових відносин. У розділах 2–4 Закону під

діями недобросовісної конкуренції розуміють копіювання зовнішнього вигляду продукту конкурента з вказанням свого логотипу на упаковці (ст. 6); реклама свого продукту, що містить порівняння з продуктом конкурента (ст. 7); поширення свідомо неправдивої інформації, що дискредитує конкурента (ст. 8); схилення постачальника або замовника до відмови від роботи з конкурентом або створення невігідних умов роботи, тобто до бойкоту (ст. 10); підкуп працівника конкурента для невиконання їм належним чином своїх обов'язків (ст. 11); використання фінансового та адміністративного тиску на покупця конкурента з метою його переманити (ст. 13,14); збір, використання, а також розголошення чи схилення до розголосу комерційної інформації (ст. 16–19) тощо.

8. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [16] визначає правові засади підтримки, захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин.

9. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [17], що визначає правові та організаційні засади, основні принципи й порядок здійснення державного нагляду у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду, їхніх посадових осіб, а також права, обов'язки, відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду.

На жаль, сьогодні роль державних органів у питаннях контролю за діяльністю ФО вкрай ослаблена. Погіршує ситуацію та унеможливує контроль за дотриманням встановлених законодавчих норм мораторій на перевірки ФП [18]. ГО та профспілки перебувають у «сплячому» стані, не мають права голосу або усунені від виконання своїх функцій.

10. Закон України «Про рекламу» [19] регулює відносини, що виникають у процесі виробництва, поширення та споживання реклами. У ст. 21 Закону окреслені й встановлені рамки рекламування ЛЗ, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, зокрема п. 14 цієї статті забороняється телепродаж ЛЗ, методів профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, а також медичної техніки, застосування якої потребує спеціальних знань і підготовки.

Суперечливість між НПА зазначеної вище групи, неналежний рівень політико-правової культури в суспільстві, несприйняття принципу верховенства права політичною елітою та тлумачення нею правових норм на свою користь зумовлюють труднощі щодо ефективної реалізації СВ.

По-третє, базовими є НПА, що закладають фундамент юридичної відповідальності як різновиду СВ, тобто забезпечення правомірної поведінки ФФ через усвідомлення своїх дій і співвідношення цих дій зі змістом чинних правових норм. До них належать:

1. Кримінальний кодекс України [20], який визначає кримінальну відповідальність – найсуворіший вид юридичної відповідальності ФФ за правопорушення, що вчи-

няються ним під час здійснення професійної діяльності. Серед них неналежне виконання професійних обов'язків ФФ (ст. 140), порушення прав пацієнта (ст. 141), грубе порушення законодавства про працю (ст. 172), грубе порушення угоди про працю (ст. 173), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих ЛЗ (ст. 321), фальсифікація ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ (ст. 321–1) тощо.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [21], що встановлює відповідальність суб'єктів правовідносин у сфері обігу ЛЗ за порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці (ст. 41); порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42); продаж ЛЗ без рецепта (ст. 42-4); порушення обмежень, що встановлені для ФФ під час здійснення ними професійної діяльності (ст. 44-2); порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2); порушення законодавства про захист прав споживачів (ст.156-1); порушення порядку проведення готівкових розрахунків і розрахунків із використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги) (ст. 163-15); порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164); порушення порядку формування та застосування цін і тарифів (ст. 165-2); порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (ст. 166-12); введення в обіг або реалізація продукції, котра не відповідає вимогам стандартів (ст. 167); невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки ЛЗ (ст. 188-10); провадження заборонених видів господарської діяльності (ст. 203) тощо.

3. Цивільний кодекс України [22], яким регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), що засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Зокрема, згідно з частиною першою ст. 1172, юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. У цьому контексті слід відзначити, що судова статистика свідчить про неухильне зростання кількості цивільно-правових спорів, предметом яких є компенсація матеріальної та моральної шкоди, що завдана аптечними закладами споживачам внаслідок невиконання або неналежного виконання ФФ своїх професійних обов'язків.

Аналізуючи зміст статей названих кодексів стосовно тематики нашого дослідження, недоліком є недостатній понятійно-термінологічний апарат, що призводить до

проблем із кваліфікацією тих чи інших дій як правопо-рушень у сфері обігу ЛЗ. Наведемо, як приклад, ситуацію із проблематикою притягнення ФФ до кримінальної або адміністративної відповідальності за порушення порядку відпуску кодеїновмісних препаратів.

Особливу ієрархічну групу базових ПА становлять МС ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» та SA 8000 «Соціальна відповідальність» [1,23]. МС ISO 26000 дає настанови щодо принципів СВ, введення СВ у практику ФО, питань взаємодії ФО з зацікавленими сторонами та суспільством. Згідно з цим МС ФО рекомендується включати у свою діяльність такі компоненти, як захист прав людини, довкілля, безпеку праці, права споживачів, розвиток місцевих громад, організаційне управління, етику бізнесу, доброчесну ділову й трудову практику, протидію корупції та шахрайству. Відповідно до SA 8000, ФО повинна дотримуватися національного законодавства й виконувати вимоги, стосовно яких вона бере на себе зобов'язання.

Варто зауважити, що відзначені вище МС не є національними НПА, позаяк не прийняті центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації, але ФО мають право самі впроваджувати МС за умови, що вимоги до товарів і послуг повинні відповідати нормам як МС, так і національних НПА.

Узагальнюючи, відзначимо: на першому (базовому) рівні наявні проблемні питання нормативно-правового характеру, котрі накладають відбиток на процес формування СВП усіх суб'єктів ФД на інших рівнях (під час отримання професійної (фармацевтичної) освіти й наступного розвитку професійних компетенцій та під час ФД).

Висновки

1. Сформовано модель правового поля створення системи СВП ФФ протягом усього життєвого професійного циклу, що є складною, багаторівневою системою, НПБ у моделі розподілено за двома критеріями (ієрархічним і регулюванням відносин у системі СВП ФФ) і включає 27 основних НПА: 19 законів і кодексів України, 2 МС, 2 постанови КМ України, 4 накази МОЗ України.

2. Визначено проблеми у правовому полі базового рівня формування СВП ФФ: нечіткість понятійно-категоріального апарату соціальних стандартів і гарантій; суперечливість між НПА; несприятливі умови для ведення малого підприємництва, що створені Податковим кодексом України; нехтування правовими нормами, визначення пріоритетом виключно отримання прибутку, ігнорування ФО та ФФ морально-етичних принципів; неналежний рівень політико-правової культури в суспільстві; несприйняття принципу верховенства права політичною елітою та тлумачення нею правових норм на свою користь; пасивна поведінка ГО фармацевтичного спрямування; слабкий контроль державних органів за дотриманням норм чинного законодавства. Все це зумовлює труднощі щодо ефективної реалізації СВ.

Перспективи подальших досліджень. Плануємо розглянути НПБ освітнього та спеціального рівня з опрацюванням пропозицій щодо оптимізації зазначеного нормативного поля.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of Interest: authors have no conflict of interest to declare.

Відомості про авторів:

Ткаченко Н. О., канд. фарм. наук, доцент каф. управління і економіки фармації, медичного та фармацевтичного правознавства, Запорізький державний медичний університет, Україна.

Номер ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8566-5938>

Громолик Б. П., д-р фарм. наук, професор, зав. каф. організації і економіки фармації, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна.

Сведения об авторах:

Ткаченко Н. А., канд. фарм. наук, доцент каф. управления и экономики фармации, медицинского и фармацевтического правоведения, Запорожский государственный медицинский университет, Украина.

Громолик Б. П., д-р фарм. наук, профессор, зав. каф. организации и экономики фармации, Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого, Украина.

Information about authors:

Tkachenko N. O., PhD, Associate Professor, the Department of Management and Pharmacy Economics, Medical and Pharmaceutical Commodity Research, Zaporizhzhia State Medical University, Ukraine.

Hromovik B. P., Dr.hab., Professor, Head of the Department of Organization and Economics of Pharmacy, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine.

Список літератури

- [1] Международный стандарт ISO 26000:2010. Руководство по социальной ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>.
- [2] Ткаченко Н.О. Актуальні аспекти соціальної відповідальності у фармації (методичні рекомендації) / Н.О. Ткаченко, Н.М. Червоненко. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2013. – 23 с.
- [3] Формування системи показників оцінки соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу / О.В. Посилкіна, Ю.С. Братішко, Г.В. Кубасова // Клінічна фармація. – 2015. – Т. 19. – №2. – С. 4–8.
- [4] Братішко Ю.С. Дослідження сутності та рівнів соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу / Ю.С. Братішко // Молодий вчений. – 2014. – №1(04). – С. 147–150.
- [5] Черкашина А.В. Дослідження сучасного стану соціальної відповідальності найбільших аптечних мереж міста Харкова / А.В. Черкашина, А.А. Котвіцька // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2014. – №2(34). – С. 36–41.
- [6] Немченко А.С. Соціально-психологічні та етичні аспекти реалізації лікарських засобів / А.С. Немченко, А.А. Котвіцька, Н.В. Тетерич // Клінічна фармація. – 2009. – Т. 13. – №3. – С. 28–30.
- [7] Ткаченко Н.О. Концептуальний аналіз соціальної відповідальності особистості та її інтегрування у фармацевтичну практику / Н.О. Ткаченко, Б.П. Громолик // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. – 2017. – №3(25). – С. 342–348.
- [8] Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- [9] Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
- [10] Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
- [11] Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
- [12] Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 07.04.2012 р. №2017-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

- [13] Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. №222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
- [14] Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. №1023-12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
- [15] Закон України «Про захист від не добросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. №236/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.
- [16] Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.02.2001 р. №2210-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
- [17] Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. №877-V. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
- [18] Закон України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 03.11.2016 р. №1728-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1728-19>.
- [19] Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. №270/96-вр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.
- [20] Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- [21] Кодекс законів про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
- [22] Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
- [23] Міжнародний стандарт SA8000. Соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07>.
- [24] Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- [25] Закон України «Про вищу освіту» від 06.09.2014 р. №1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- [26] Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011 р. №1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
- [27] Наказ МОЗ України «Про затвердження Положення про спеціалізацію (інтернатуру) випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів» від 19.09.1996 р. №291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0696-96>.
- [28] Наказ МОЗ України «Про подальше удосконалення системи післядипломної підготовки лікарів (провізорів)» від 22.07.1992 р. №166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0113-93>.
- [29] Наказ МОЗ України «Про вдосконалення атестації провізорів та фармацевтів» від 12.12.2006 р. №818 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1366-06>.
- [30] Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. №2801-XXI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
- [31] Закон України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996 р. №124/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>.
- [32] Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 р. №60/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>.
- [33] Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)» від 30.11.2016 р. №929 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF>.
- [34] Наказ МОЗ України «Довідник кваліфікаційних характеристик» від 29.03.2002 р. №117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020329_117.html.

References

- [1] (2010) Mezhdunarodnyj standart ISO 26000:2010. Rukovodstvo po social'noj otvetstvennosti [International standard ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility]. Retrieved from <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>. [in Russian].
- [2] Tkachenko, N. O., & Chervonenko, N. M. (2013). *Aktualni aspekty sotsialnoi vidpovidalnosti u farmatsii* [Actual aspects of social responsibility in pharmacy]. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
- [3] Posylkina, O. V., Bratishko, Yu. S., & Kubasova, H. V. (2015). Formuvannya systemy pokaznykiv otsinky sotsialnoi vidpovidalnosti farmatsevychnoho biznesu [Formation of the system of indicators for the assessment of the social responsibility of pharmaceutical business]. *Klinichna farmatsiia*, 19(2), 4–8. [in Ukrainian].
- [4] Bratishko, Yu. S. (2014). Doslidzhennia sutnosti ta rivniv sotsialnoi vidpovidalnosti farmatsevychnoho biznesu [Research of essence and levels of social responsibility of pharmaceutical business]. *Molodyi vchenyi*, 1, 147–150. [in Ukrainian].
- [5] Cherkashyna, A. V., & Kotvitska, A. A. (2014). Doslidzhennia suchasnoho stanu sotsialnoi vidpovidalnosti naibilshykh aptechnykh mrezhz mista Kharkova [Research of the current state of social responsibility of large pharmacies networks of Kharkiv city]. *Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmatsii*, 2, 36–41. [in Ukrainian].
- [6] Nemchenko, A. S., Kotvitskaya, A. A., & Tetrych, N. V. (2009). Sotsialno-psykholohichni ta etychni aspekty realizatsii likarskykh zasobiv [Socio-psychological and ethical aspects of the implementation of medicines]. *Klinichna farmatsiia*, 13(3), 28–30. [in Ukrainian].
- [7] Tkachenko, N. O., & Hromovyyk, B. P. (2017). Kontseptualnyi analiz sotsialnoi vidpovidalnosti osobystosti ta yii intehruvannia u farmatsevychnu praktyku [Conceptual analysis of social responsibility of the person and its integration in pharmaceutical practice]. *Current issues in pharmacy and medicine: science and practice*, 10(3), 342–348. doi: 10.14739/2409-2932.2017.3.113624 [in Ukrainian].
- [8] (1996). *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].
- [9] (2003). *Hospodarskyi kodeks Ukrainy* [The Commercial Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. [in Ukrainian].
- [10] (2011). *Podatkovyy kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. [in Ukrainian].
- [11] (1971). *Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy* [The Labor Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. [in Ukrainian].
- [12] (2012). *Zakon Ukrainy «Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii» vid 07 kvitnia 2012 roku №2017-14* [Law of Ukraine «On State Social Standards and Social Guarantees» from April 4, 2012, №2017-14]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>. [in Ukrainian].
- [13] (2015). *Zakon Ukrainy «Pro litsenzuvannia vydiv hospodarskoi diialnosti» vid 02 bereznia 2015 roku №222-VIII* [Law of Ukraine «On licensing of types of economic activity» from March 2, 2015, №222-VIII]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>. [in Ukrainian].
- [14] (1991). *Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» vid 12 travnia 1991 roku №1023-12* [Law of Ukraine «On Consumer Rights Protection» from May 12, 1991, №1023-12]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. [in Ukrainian].
- [15] (1996). *Zakon Ukrainy «Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii» vid 07 chervnia 1996 roku №236/96-BP* [Law of Ukraine «On Protection Against Unfair Competition» from Jun 7, 1996, №236/96-BP]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].
- [16] (2001). *Zakon Ukrainy «Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii» vid 11 liutoho 2001 roku №2210-III* [Law of Ukraine «On Protection of Economic Competition» from February 11, 2001, №2210-III]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>. [in Ukrainian].
- [17] (2007). *Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnogo nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti» vid 05 kvitnia 2007 roku №877-V* [Law of Ukraine «On the Main Principles of State Supervision (Oversight) in the Area of Commercial Activity» from April 5, 2007, №877-V]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>. [in Ukrainian].

- [18] (2016). *Zakon Ukrainy «Pro tymchasovi osoblyvosti zdiisnennia zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti» vid 03 lystopada 2016 roku №1728-VIII* [Law of Ukraine «On temporary features of the implementation of measures of state supervision (control) in the sphere of economic activity» from November 3, 2016, №1728-VIII]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1728-19>. [in Ukrainian].
- [19] (1996). *Zakon Ukrainy «Pro reklamu» vid 03 lypnia 1996 roku №270/96-вп* [Law of Ukraine «On Advertising» from July 3, 1996, №270/96-вп] Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].
- [20] (2001). *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [The Criminal Code of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [in Ukrainian].
- [21] (1984). *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia* [Code of Ukraine on Administrative Offenses]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. [in Ukrainian].
- [22] (2003). *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [The Civil Code of Ukraine] Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. [in Ukrainian].
- [23] (2008). *Mizhnarodnyi standart SA8000. Sotsialna vidpovidalnist*. [International standard SA8000. Social Responsibility]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07>. [in Ukrainian].
- [24] (2017). *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05 veresnia 2017 roku №2145-VIII* [Law of Ukraine «On Education from September 5, 2017, №2145-VIII]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. [in Ukrainian].
- [25] (2014). *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 06 veresnia 2014 roku №1556-VII* [Law of Ukraine «On Higher Education from September 6, 2014 №1556-VII]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [in Ukrainian].
- [26] (2011). *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii» vid 23 lystopada 2011 roku №1341* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the National Qualifications Framework» from November 23, 2011, №1341]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>. [in Ukrainian].
- [27] (1996). *Nakaz MOZ Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro spetsializatsiiu (internaturu) vypusnykiv vyshchykh medychnykh i farmatsevtichnykh zakladiv» vid 19 veresnia 1996 roku №291* [Order of the Ministry of Health of Ukraine «On Approval of the Regulations on the Specialization (Internship) of Higher Medical and Pharmaceutical Institutions Graduates from September 19, 1996, №291]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0696-96>. [in Ukrainian].
- [28] (1992). *Nakaz MOZ Ukrainy «Pro podalshe udoskonalennia systemy pisladyplomnoi pidhotovky likariv (provizoriv)» vid 22 lypnia 1992 roku №166* [Order of the Ministry of Health of Ukraine «On further improvement of the system of postgraduate training of doctors (pharmacists)» from July 22, 1992, №166]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0113-93>. [in Ukrainian].
- [29] (2006). *Nakaz MOZ Ukrainy «Pro vdoskonalennia atestatsii provizoriv ta farmatsevtiv» vid 12 hrudnia 2006 roku. №818* [Order of the Ministry of Health of Ukraine «On improving the attestation of pharmacists» from December 12, 2006, №818]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1366-06>. [in Ukrainian].
- [30] (1992). *Zakon Ukrainy «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia» vid 19 lystopada 1992 roku №2801-XXI* [Law of Ukraine «Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care» from November 19, 1992, №2801-XXI]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. [in Ukrainian].
- [31] (1996). *Zakon Ukrainy «Pro likarski zasoby» vid 04 kvitnia 1996 roku №124/96-BP* [Law of Ukraine «On Medicinal Products» from April, 4, 1996, №124/96-BP]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].
- [32] (1995). *Zakon Ukrainy «Pro narkotychni zasoby, psykhotropni rehovyny i prekursory» vid 15 liutoho 1995 roku №60/95-BP* [Law of Ukraine «On Circulation of Drugs, Psychotropic Substances, Their Analogs and Precursors in Ukraine» from February 15, 1995, №60/95-BP]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>. [in Ukrainian].
- [33] (2016). *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z vyrobnytstva likarskykh zasobiv, optovoi ta rozdrubnoi torhivli likarskymy zasobamy, importu likarskykh zasobiv (krim aktyvnykh farmatsevtichnykh inhredientiv)» vid 30 lystopada 2016 roku №929* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of licensing conditions for the introduction of economic activities for the production of pharmaceuticals, wholesale and retail trade in medicines, the import of medicines (other than active pharmaceutical ingredients)» from November 30, 2016, №929]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF>. [in Ukrainian].
- [34] (2002). *Nakaz MOZ Ukrainy «Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk» vid 29 bereznia 2002 roku №117* [Order of the Ministry of Health of Ukraine «Directory of qualifying characteristics» from March 29, 2002, №117]. Retrieved from http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020329_117.html. [in Ukrainian].